De viering van San Juan en 'Dera Gai'

Een bonte stoet van mensen en muziek trok vorige week door de straten van Oranjestad. De parade van Dera Gai. Een volle week lang werd op allerlei plaatsen op Aruba het feest van Dera Gai gevierd, met als hoogtepunt de Dia di San Juan, op 24 juni. Een tamelijk nieuw verschijnsel, deze uitgebreide aandacht voor een oud volksfeest. De minister van Arbeid, Cultuur en Sport, Ramon Lee, is van mening dat het feest een belangrijk onderdeel uitmaakt van de cultuur van Aruba. Vandaar de met overheidsgeld ondersteunde oproep aan de bevolking om toch vooral San Juan of Dera Gai te vieren.

Door Marjanne Havelaar

Hoewel het er voor sommige mensen wel op lijkt, is San Juan niet een feest dat een paar jaar geleden zomaar uit de lucht kwam vallen. Vroeger werd het veel gevierd door de boeren in de cunucu, die daarmee de oogsttijd afsloten. De oorsprong van het feest is niet geheel duidelijk, maar dateert in ieder geval van vele eeuwen geleden.
De indianen vierden ieder jaar rond de langste dag van het jaar een groot feest. Enerzijds om te vieren dat de oogst weer achter de rug was, anderzijds om met vuur de eventuele kwade geesten te verdrijven die de oogst van het volgende jaar nadelig zouden kunnen beïnvloeden. Bij de indianen stond het feest in het teken van de zon. Niet echt bijzonder, aangezien al sinds mensenheugenis op of rondom de langste dag van het jaar overal ter wereld dit soort feesten werden en worden gehouden.

SINT JAN

Met de komst van de Spaanse kolonisten, en de missionarissen in hun kielzog, veranderde er het nodige. De rooms-katholieke leer verbood de heidense feesten en er mocht voortaan alleen aandacht worden besteed aan kerkelijke hoogtijdagen. De boerenbevolking was echter niet van plan zich het feest af te laten nemen. Men bedacht dat Johannes de Doper, Sint Jan, op 24 juni was geboren en besloot het feest naar hem te noemen. De feestelijkheden bleven, alleen de naam ervan veranderde van zonnefeest in Dia di San Juan. Voor zover bekend werd San Juan het eerste in Mexico gevierd en is later via Guatemala en Venezuela op Aruba terecht gekomen.
Feit is in ieder geval dat het feest vanaf het einde van de negentiende eeuw overal in de districten van Aruba werd gevierd. De boeren waren al weken van tevoren druk bezig met de voorbereidingen. De erven en de velden werden schoongemaakt en al het afval werd op een grote hoop verzameld. Op de Dia di San Juan zelf werd niet meer gewerkt, alleen nog meer aan de voorbereidingen voor de avond. Na de zonsondergang van 23 of 24 juni werd dan de brand in de afvalberg gestoken en werd God bedankt voor de oogst en zijn zegen afgesmeekt voor de volgende. De hele familie verzamelde zich rondom de brandstapel, speciaal gekleed voor de gelegenheid.

GEEL

De traditionele gele kleur, die we terugzien tijdens de San Juan vieringen, is afkomstig van de Kibrahacha, de boom die in deze tijd haar schitterende gele bloemenkroon draagt. Door gele kleren te dragen wordt gesymboliseerd dat de boeren de overvloed die de Kibrahacha aan bloemen heeft, ook op hun akkers gaan krijgen, doordat de hemel een overvloed aan regen schenkt. Vroeger had men niet zoveel kleren als tegenwoordig, en werden gele linten en strikken gedragen op de zondagse witte blouse en in het haar.

Aruba is het enige land ter wereld dat de Dia di San Juan viert met Dera Gai, de 'begrafenis van de haan'. Dit folkloristische aspect kan vermoedelijk beschouwd worden als een soort revanche nemen op de beruchte haan die in de bijbel, in het lijdensverhaal van Christus, de voorbode was van een treurige gebeurtenis: toen de haan kraaide had discipel Petrus Jezus maar liefst driemaal verloochend. Vroeger werd Dera Gai dan ook op 29 juni gevierd, de feestdag van de heilige Petrus.

HAAN

Centraal in de viering stond de haan, die in het midden van een deel van het veld werd vastgezet in een kuil, waar alleen zijn kop bovenuit stak. Daaromheen kwam een groep muzikanten en dansers te staan. Een van de dansers werd geblinddoekt en gewapend met een stok of knuppel moest hij proberen de haan te raken. Aan het lawaai van de haan kon de danser horen of hij in de buurt van het beest was en een slag met de knuppel kon wagen. Lukte het hem om binnen drie klappen de haan te doden, dan verdween het beest in de soeppot en kon de rest van het feest beginnen. Zo niet, dan mocht de volgende danser zijn geluk beproeven.
In latere jaren werd uit ethische overwegingen een halve kalebas over de kop van de haan gezet. Tegenwoordig denkt men geheel anders over het welzijn van dieren dan vroeger en worden alleen nog maar kalebassen gebruikt. De rode kleur van het bloed van de haan is terug te vinden in de kleur van de kleding. Er wordt gedanst op de maat van de speciale San Juan muziek. De muzikale begeleiding wordt uitsluitend op viool, wiri en tamboerijn verzorgd. Uiteraard mag het traditionele 'Lied van San Juan' niet ontbreken. Dit lied stamt uit 1872, maar helaas is de naam van de componist verloren gegaan. Bij dit lied zingt de voorzanger de coupletten, waarbij hij eindeloos met de tekst kan variëren. Het omringende publiek zingt en klapt mee met de refreinen.

De dans vindt nog steeds op een veld plaats, waar een aantal kuilen in is gegraven. In een van die kuilen is een kalebas gelegd, de andere kuilen zijn leeg. De geblinddoekte, van een stok voorziene danser, die niet weet waar de kalebas zit, wordt ten overvloede een aantal keren rondgedraaid. Dan mag hij proberen de kuilen te vinden. Met schuifelende bewegingen danst hij over het veld. Vindt hij zodoende een kuil dan slaat hij erop met zijn stok. Elke danser krijgt drie kansen om de kalebas te vinden. Lukt het niet, dan is de volgende aan de beurt. Lukt het wel, dan wordt een nieuwe kalebas verstopt. Hoe dan ook, de dans van Dera Gai kan lang duren. Is men het spel moe, dan wordt overgestapt op een 'gewoon' feest, met muziek, dans, lekker eten en vooral veel drank.

JUAN

Later op de avond worden alle mensen die naar de heilige Petrus of naar Sint Jan zijn genoemd, bij elkaar gezet om te worden gefeliciteerd. Hun naamdag wordt tenslotte gevierd. Vroeger kwamen deze allemaal met een versierde droge cactusstok, de 'baston di San Juan'. Daarmee werd vervolgens een vuur gemaakt, waar overheen werd gesprongen. Deze traditie wordt niet langer in brede kring in ere gehouden. Enerzijds om de gevaren die eraan kleven, anderzijds door het feit dat men tegenwoordig een vergunning nodig heeft om vuur te maken op een open veld. Om die redenen worden de San Juan feesten dan ook niet meer in de familiekring, maar voornamelijk in buurt- en clubhuizen gevierd.

Als het aan de minister van Cultuur ligt, groeit de Dia di San Juan in de komende jaren uit tot een feest, in omvang en betekenis gelijk aan carnaval. Dit jaar werd voor het eerst een parade gehouden, met een groots cultureel spektakel er achteraan. In de praktijk bleek het ontbreken van voldoende specifieke *Dera Gai* muziek echter een probleem. De hele avond hetzelfde deuntje kon natuurlijk niet. Daarom werd halverwege overgeschakeld op carnavalsmuziek. De pret was er niet minder om. Het is de bedoeling dat dit culturele evenement in de komende jaren bekendheid gaat krijgen in het buitenland. Daardoor komen er wellicht toeristen speciaal voor San Juan naar Aruba, wat geen kwaad kan in het laagseizoen. Vooralsnog moet ook de lokale bevolking warm lopen voor de viering. Het ministerie van Cultuur heeft met het oog op de trage ontwikkeling van het cultuurbesef, daarom de afgelopen weken lessen over de Dia di San Juan en Dera Gai laten verzorgen op de lagere scholen.

Het lied van de begrafenis van de haan

San Juan ta bin, San Juan ta bai
San Juan ta bin, San Juan ta bai
A t'e cu e palo den su man
cu su wowo bon mara.

Refrein: Der'e gai der'e gai, pa nos mat'e
Der'e gai der'e gai, pa nos plum'e
Der'e gai der'e gai, pa nos soy'e
Der'e gai der'e gai, pa nos come

Amigo tur ban hala un banda
pa Don Juan por mata e gai
At'e cu e palo den su man
y su wowo bon mara.

Refrein

Don Juan cu e palo riba abou
ta balia bai pa mata e gai
At'e Don Juan a mata e gai
core mira el a mat'e.

Refrein

Ñapa: Amigoe weekendbijlage . - (zaterdag 26 juni 2004). p.5